Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0821U102993

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 28-12-2021

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Сухомлин Олександр Дмитрович
2. Sukhomlyn Oleksandr Dmytrovych

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 032

Назва наукової спеціальності: Гуманітарні науки. Історія та археологія

Галузь / галузі знань:

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Не застосовується

Дата захисту: 22-12-2021

Спеціальність за освітою: 8.02030201

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): ДФ 26.228.001

Повне найменування юридичної особи: Інститут української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 16292950

Місцезнаходження: вул. Трьохсвятительська, буд. 4, м. Київ, 01001, Україна

Форма власності:

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Інститут української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 16292950

Місцезнаходження: вул. Трьохсвятительська, буд. 4, м. Київ, 01001, Україна

Форма власності:

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації:

Коди тематичних рубрик: 03.19.21

Тема дисертації:

1. Російська військова присутність на території Війська Запорозького Низового (1734–1775)

2. Russian Military Presence in Zaporozhian Host (1734–1775)

Реферат/анотація:

1. У дисертації досліджено постання, організаційну структуру та функціонування системи російських фортець на території Війська Запорозького Низового доби Підпільненської (Нової) Січі, а також повсякденні взаємини запорозького козацтва із російськими гарнізонами та сприйняття останніми території Запорожжя. Основну увагу приділено періоду між російсько-турецькими війнами 1735–1739 та 1768–1774 років. Військо Запорозьке Низове окресленого періоду, та скеровані на нього зусилля Російської імперії зі стабілізації російсько-турецького кордону (одним із інструментів яких і була російська військова присутність на території Запорожжя) розглянуто у контексті процесів закриття Дунайсько-Чорноморської ділянки Степового кордону Європи. Дослідження базується на мікросторичному підході. Російські фортеці на теренах Запорожжя будувалися у зв'язку з потребою вирішення перш за все поточних тактичних завдань російсько-турецької війни 1735–1739 років, спрямованих на розв'язання нагальних логістичних питань.

Центральну роль серед них відігравали ретраншементи, розташовані по берегах Дніпра, які були передусім базами Дніпровської флотилії. Проте всі фортеці споруджувалися як об'єкти тимчасової польової фортифікації, що у подальшому зумовило швидке їх руйнування і втрату належного оборонного стану. Як системне явище російська військова присутність на теренах Запорожжя бере початок з 1736 року. Система російських фортець на Запорожжі зазнавала змін: скорочення у зв'язку з ліквідацією Дніпровської флотилії на початку 1740-х років, та наприкінці 1740-х – у зв'язку зі зменшенням військової загрози; а також реформування у 1755 році. Ліквідація (і часткове консервування) Дніпровської флотилії зумовили скорочення чисельності залог та зменшення кількості діючих фортифікацій. У 1755 році мало місце впровадження Росією нових важелів впливу у регіоні – Новосіченський ретраншемент було передано під командування офіцера Київського гарнізону як місцевого російського адміністратора при кошовому отаманові, безпосередньо підпорядкованого київському губернатору. У справах комплектування і постачання російські гарнізони були відокремленим підрозділом Українського ландміліцького корпусу, який ніс на теренах Запорожжя караульну та патрульну служби у вахтовий спосіб. Значну увагу у даному дослідженні приділено висвітленню внутрішньої організації російських залог на теренах Запорожжя, порядку комплектування та ротації гарнізонів, системі постачання. Загальна чисельність російських військових, що перебували на території Запорожжя з середини 1750-х і до 1768 року не перевищувала чотирьох сотень вояків. Ротації військових нижньодніпровської команди відбувалися у «ручному режимі», за ордером командира Українського ландміліцького корпусу. До повноважень командира нижньодніпровської команди входило й переміщення, у разі потреби, вояків між підпорядкованими йому фортифікаціями. Проаналізовано вплив російської військової присутності на Військо Запорозьке Низове, виокремлено такі його складові, як контроль Запорожжя та спроби колонізації запорозьких теренів. Завдання контролю за Запорозькою Січчю з'явилося вже восени 1736 року – комендант Новосіченського ретраншементу мав наглядати за настроями запорожців; згодом цей посадовець трактувався як представник київського генерал-губернатора при кошовому отаманові й місцевий російський адміністратор, який повідомляв губернатора про всі події на Запорожжі та російсько-кримському прикордонні. Виділено державний (централізований) і приватний вектори російської колонізації запорозьких володінь. Обидва спиралися на російську військову присутність і обидва зазнали поразки внаслідок внутрішньої політики Війська Запорозького Низового, спрямованої на заселення своєї території. У 1740 році командирові нижньодніпровської команди були підпорядковані поселення, що стихійно виникали при російських фортецях, однак вже за декілька років більшість із них припинила своє існування внаслідок міграції населення у запорозькі села й містечка. Приватні слободи, що їх засновували російські офіцери на теренах Вольностей, з часом так само перейшли у підданство Запорожжя. Попри конфліктність, відносини не були засадничо ворожимии, існували випадки взаємовигідного порозуміння, чому сприяли реалії прикордоння та гнучкість запорозького соціуму як питомо фронтирної спільноти. У світогляді російських командувачів поза офіційним дискурсом територія Запорожжя не належала до суто російських земель, і після 1775 року усвідомлювалася як новоприєднана. У міжвоєнний період російська адміністрація однозначно розуміла Запорожжя як складову українського світу. Отже, основою російських стратегій на Фронтирі була ліквідація запорозького козацтва. Специфіка ж Війська Запорозького Низового міжвоєнного періоду як автохтонної фронтирної спільноти, з одного боку, й органічної складової українського світу – з другого, його протистояння імперському тиску на локальному рівні виразно підкреслює перехід на шлях, що вів до одержавлення Вольностей.

2. The dissertation examines the formation, organizational structure and functioning of the Russian fortresses system in the lands of the Lower Dnieper Zaporozhian Host during the Pidpil'nenska (New) Sich period, everyday relations between the Zaporozhian Cossacks and the Russian garrisons as well as the latter's perception of Zaporizhia territories. The main focus is the period between the Russo-Turkish wars of 1735–1739 and 1768–1774. The Zaporozhian Host and Russian government attempts to stabilize the Russian-Turkish border (with military presence in Zaporizhia lands being one of the instruments to do so) during this period are studied in the context of Danube-Black Sea section of the European Steppe Frontier closure. The study is based on microhistorical approach. Russian fortresses in Zaporozhian lands were built primarily to solve current tactical tasks of the Russo-

Turkish war of 1735–1739 and urgent logistical issues. The important role was also played by retrenchments on the banks of the Dnieper that became primary bases for the Dnieper flotilla. However, all these fortifications were built as objects of temporary field fortification, what later led to their rapid destruction and loss of proper defensive condition. As a systemic phenomenon, Russian military presence in Zaporozhia dates back to 1736. The system of Russian fortresses in Zaporozhia underwent changes: two reductions in size, one due to liquidation of the Dnieper flotilla in the early 1740s and one in the late 1740s due to the diminishing military threat, as well as the reform of 1755. In 1755 Russia introduced new levers of influence in the region – the Novosichens'kyi retrenchment was transferred into the command of Kyiv garrison officer, local Russian administrator who worked together with the Kosh Ataman and was directly subordinated to Kyiv Governor. In terms of staffing and supply, these Russian garrisons were a separate unit of the Ukrainian Land Militia Corps that carried out patrol services in Zaporozhia on a shift basis. Considerable attention in this study is paid also to the internal organization of Russian garrisons in Zaporozhia, recruitment and rotation of manpower, supply system. The total number of Russian troops stationed in Zaporozhia from the mid-1750s to 1768 did not exceed four hundred soldiers. The rank-and-file personnel rotations in the Lower Dnieper Command took place in «manual mode», by the order of the Commander of the Ukrainian Land Militia Corps, who, if needed, could also move soldiers between the fortifications under his command. The influence of the Russian military presence in the lands of Lower Dnieper Zaporozhian Host is analyzed, its components such as the control of Zaporozhia and attempts to colonize the Zaporozhian territories are singled out. The task to control the Zaporozhian Sich was added to local Russian forces already in the autumn of 1736 – from that point the Commandant of the Novosichens'kyi retrenchment had to supervise the mood of local Cossacks. Later this official was treated as a representative of the Kyiv Governor-General at Kosh Ataman and a local Russian administrator, who informed the governor of all events in Zaporozhia and the Russian-Crimean borderlands. The state (centralized) and private vectors of the Russian colonization in the lands of Zaporozhia are distinguished in this research. Both relied on the Russian military presence and both were defeated as a result of Zaporozhian Host policy aimed at active colonization of its own territory. In 1740, the Commander of the Lower Dnieper Command supervised settlements that spontaneously appeared near the Russian fortresses, but within three or four years most of them ceased to exist due to population migration to Zaporozhian villages and towns. Private settlements, founded by Russian officers in the Host lands, eventually became subjects of Zaporozhia as well. Despite the conflicts, the relations were not fundamentally hostile. Thanks to the Frontier realities and the flexibility of Zaporozhian society as a frontier community, there were cases of mutually beneficial cooperation too. In the Russian commanders' worldview – outside of the official discourse – the territory of Zaporozhia did not belong to the proper Russian lands, and after 1775 it was perceived as recently annexed. In the interwar period, the Russian administration clearly understood Zaporozhia as a part of the Ukrainian world. Consequently, Russian strategies on the Frontier aimed at the elimination of the Zaporozhian Cossackdom. The specificity of the Lower Dnieper Zaporozhian Host – an autochthonous frontier community and an organic component of the Ukrainian world that resisted against the imperial pressure at the local level – only emphasizes the transition of Zaporozhian lands from free frontier to state-building trajectory during the interwar period.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки:

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності:

Підсумки дослідження:

Публікації:

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації:

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Брехуненко В.А.
2. Брехуненко В.А.

Кваліфікація: д.і.н., 07.00.02

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Мільчев Володимир Іванович
2. Milchev Volodymyr I.

Кваліфікація: д.і.н., 07.00.06

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Репан Олег Анатолійович

2. Repan Oleh A.

Кваліфікація: к.і.н., 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Мицик Юрій Андрійович

2. Mytsyk Yurii A.

Кваліфікація: д. і. н., 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Синяк Іван Леонідович

2. Syniak Ivan L.

Кваліфікація: к.і.н., 07.00.06

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові голови ради Федорук Ярослав Олександрович

Власне Прізвище Ім'я По-батькові головуючого на засіданні Федорук Ярослав Олександрович

Відповідальний за підготовку облікових документів

Реєстратор

Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є відповідальним за реєстрацію наукової діяльності Юрченко Т.А.